

ავთანდილ ხაზალია

სამართლის დოქტორი,

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლისა და

დიპლომატიის ფაკულტეტის პროფესორი,

აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

ანა ყაბანაშვილი

იურისტი

ადმინისტრაციული სამართალწარმოება ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის აღკვეთასთან, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვასთან და დახმარებასთან დაკავშირებით

ანოტაცია

ოჯახში ძალადობა ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ და სენსიტიურ პრობლემას წარმოადგენს თანამედროვე საზოგადოებისათვის. იგი გავრცელებულია მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში და არ გააჩნია სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული თუ გეოგრაფიული საზღვრები. მიუხედავად მისი გავრცელებისა, ძალადობა ოჯახში ხშირად ფარულია და მსხვერპლნი დუმილს ამჯობინებენ სირცხვილისა და შიშის გამო. განსაკუთრებით ხშირია ქალებისა და ბავშვების მიმართ ჩადენილი ძალადობა, რაც საფრთხეს უქმნის მათი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების დაცვას. სახელმწიფოს, როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის გარანტს, განსაკუთრებული როლი აკისრია ამ პრობლემის პრევენციისა და აღმოფხვრის პროცესში.

ნაშრომის ანალიზმა ცხადყო, რომ ოჯახში და ქალთა მიმართ ძალადობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური პრობლემა – ის წარმოადგენს სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვან სამართლებრივ და სოციალური პოლიტიკის გამოწვევას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩო მოიცავს ძალადობის აღკვეთის, მსხვერპლის დაცვისა და რეაგირების მექანიზმებს, პრაქტიკაში ეს მექანიზმები ხშირად არ ფუნქციონირებს ეფექტიანად. მიზეზებად სახელდება ინსტიტუციური კოორდინაციის სისუსტე, რესურსების დეფიციტი და საზოგადოების მიერ ძალადობის პრობლემის არასათანადო აღქმა.

საომარი კონტექსტების (აფხაზეთის ომი, უკრაინა) ანალიზი აჩვენებს, რომ სექსუალური ძალადობა ხშირად მიზანმიმართული და სისტემურია და გამოიყენება, როგორც ომის იარაღი. აღნიშნული დანაშაულები, მიუხედავად საერთაშორისო სამართლებრივი შეფასებებისა, საქართველოში ძირითადად დაუსჯელი რჩება, რაც არღვევს მსხვერპლთა უფლებებს და ამცირებს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ხარისხს.

კანონმდებლობის ეფექტური რეალიზაციისთვის საჭირო ხდება სისტემური პრევენცია, რაც გულისხმობს განათლებას, ინსტიტუციური უნარების გაძლიერებასა და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას. ძალადობის ნებისმიერი ფორმის მიმართ მკაფიო რეაგირება და უფლებადარღვევებზე სისტემური პასუხის გაცემა სახელმწიფოს ვალდებულებაა, როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების შესაბამისად.

საკვანძო სიტყვები: ოჯახი, ძალადობა, მსხვერპლი, დაცვა, დაუსჯელობა, კანონმდებლობა.

**ადმინისტრაციული სამართალწარმოება ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და
ოჯახში ძალადობის აღკვეთასთან, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვასთან
და დახმარებასთან დაკავშირებით**

ოჯახში ძალადობა ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ და სენსიტიურ პრობლემას წარმოადგენს თანამედროვე საზოგადოებისათვის. იგი გავრცელებულია მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში და არ გააჩნია სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული თუ გეოგრაფიული საზღვრები. მიუხედავად მისი გავრცელებისა, ძალადობა ოჯახში ხშირად ფარულია და მსხვერპლნი დუმილს ამჯობინებენ სირცხვილისა და შიშის გამო. განსაკუთრებით ხშირია ქალებისა და ბავშვების მიმართ ჩადენილი ძალადობა, რაც საფრთხეს უქმნის მათი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების დაცვას. სახელმწიფოს, როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის გარანტს, განსაკუთრებული როლი აკისრია ამ პრობლემის პრევენციისა და აღმოფხვრის პროცესში.

ოჯახში ძალადობა მრავალფეროვანი ფორმით ვლინდება: ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, სექსუალური, ეკონომიკური და ემოციური ზეწოლით. იგი შეიძლება განხორციელდეს მეუღლეზე, შვილზე, მშობელზე ან სხვა პირზე. ძალადობის განსაკუთრებულ პრობლემას წარმოადგენს მისი ციკლური ხასიათი მსხვერპლი ხშირად იმყოფება მუდმივი საფრთხისა და კონტროლის ქვეშ, რაც ართულებს დახმარების თხოვნის შესაძლებლობას.

სტატისტიკურად ძალადობის მსხვერპლთა უმრავლესობა-განსაკუთრებით ქალები არ მიაღწევენ სამართალდამცავებს ან სხვა სამთავრობო/არასამთავრობო ორგანიზაციებს. ეს გამოწვეულია სხვადასხვა ფსიქოლოგიური და სოციალური ფაქტორით: შიში, ფინანსური დამოკიდებულება მოძალადეზე, შვილების დაცვა, ან საზოგადოებრივი ზეწოლა. გავრცელებული მითი იმის შესახებ, რომ ოჯახური პრობლემები „სახლის კედლებში უნდა დარჩეს“, მნიშვნელოვნად აფერხებს ძალადობის გამოვლენასა და პრევენციას.

საქართველოში ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლა საკანონმდებლო დონეზე აქტიურად ვითარდება. 2006 წელს მიღებულ იქნა კანონი „ოჯახში ძალადობის პრევენციის, მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოების, მათ შორის სამართალდამცავებისა და სოციალური სამსახურების, მოვალეობებს ძალადობის აღსაკვეთად.

ამ ეტაპზე, მიუხედავად სამართლებრივი ჩარჩოს არსებობისა, პრობლემად რჩება რეაგირების დროულობა, მსხვერპლის უსაფრთხოების სათანადო დაცვა და სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობა.

პრევენციული მექანიზმების გაძლიერება მოითხოვს, როგორც ინსტიტუციური კოორდინაციის გაუმჯობესებას, ისე საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებას. განათლების სისტემაში ძალადობის საწინააღმდეგო პროგრამების ინტეგრაცია, მასობრივი საინფორმაციო კამპანიები და ფსიქოლოგიური დახმარების ხელმისაწვდომობა, მნიშვნელოვანი კომპონენტებია ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლის პროცესში.

ოჯახში ძალადობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური ოჯახებისა ან კონკრეტული სოციალურ-ეკონომიკური ფენის პრობლემა იგი სისტემური და სტრუქტურული გამოწვევაა, რომელიც აყალიბებს საზოგადოების ფუნდამენტურ ღირებულებებს. ძალადობის მსხვერპლის დაცვა, პრევენცია და ეფექტური რეაგირება სახელმწიფოს, სამოქალაქო სექტორისა და მთელი საზოგადოების კოლექტიურ ვალდებულებას წარმოადგენს. აღნიშნული საკითხის იგნორირება კი საფრთხეს უქმნის ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, უსაფრთხოებასა და ღირსებას.

მსოფლიოში ყოველი 4 ქალიდან ერთი ოჯახში ძალადობის მსხვერპლია. მსოფლიოს ჯანდაცვის ორგანიზაციის მიერ 10 ქვეყანაში ჩატარებული კვლევის მიხედვით, რომლის ფარგლებშიც 24 000 ქალი გამოიკითხა, გაირკვა, რომ ინტიმური პარტნიორის მხრიდან ძალადობას იაპონიაში განიცდის ქალთა 20%, ეთიოპიასა და ბანგლადეშში – 70%, ხოლო პერუსა და ტანზანიაში –

50%-ზე მეტი. დაბალშემოსავლიან ქვეყნებში ქალების 14-32% აღნიშნავს, რომ მათზე ძალადობა განხორციელდა ორსულობის დროს, მაშინ როცა მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი 4–11% შეადგენდა. სხვადასხვა ქვეყანაში მოზარდი გოგონების 19%-დან 48%-მდე მიუთითებდა სექსუალური ძალადობის შემთხვევებზე. 38% ფემიციდი ჩადენილია პარტნიორის მხრიდან. აშშ-ში ოჯახური ძალადობის წინააღმდეგ 21-ე საუკუნის დასაწყისისთვის შეიქმნა ქალთა მოძრაობა, რომელმაც საკმაოდ დიდ წარმატებას მიაღწია.

ქალთა მოძრაობამ საზოგადოების და ხელისუფლების ყურადღების მიქცევა ოჯახურ ძალადობაზე 1960-იანი წლებიდან დაიწყო. ამ ადრეულ ეტაპზე დადგინდა, რომ მამაკაცის დომინანტობა არა მარტო საზოგადოებრივ დონეზე, არამედ ოჯახის შიგნითაც არის აღიარებული. სწორედ ამ პერიოდიდან იწყება ძალადობის მსხვერპლ ქალთა მოძრაობის დაწყება ამერიკაში, როდესაც გაცხადდა, რომ ქალის მიმართ ჩადენილი ოჯახური ძალადობის ფაქტების სიმრავლე მიუღებელ სოციალურ პრობლემად ჩამოყალიბდა. 1970-იანი წლებისათვის სტატისტიკურმა კვლევამ დაადგინა, რომ ძალადობის ფაქტები ქალის მიმართ არის ეროვნული პრობლემა. მსხვერპლნი უფრო თვალსაჩინონი გახდნენ. ქალები და ბავშვები, რომლებიც სახლში არსებულ საფრთხეს გაურბოდნენ, ქუჩაში ცხოვრობდნენ. პოლიცია და სასამართლო ძალიან იშვიათად ახერხებდა მსხვერპლის დახმარებას. პირველადი დახმარების აუცილებლობამ გამოიწვია თავშესაფრების შექმნის კამპანიის დაწყება. ადგილობრივი თავშესაფრების ქსელი კარგად არის ორგანიზებული აშშ-ში, რაც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლ ქალს საშუალებას აძლევს, უსაფრთხო გარემოში იცხოვროს და დაიწყოს ახალი ცხოვრება, რომელშიც არ იქნება ძალადობა. 1990-იანი წლები აშშ-ში გარდამტეხი ეტაპი იყო ოჯახური ძალადობის საკითხთან მიმართებით. მიღებულ იქნა ქალის წინააღმდეგ ძალადობის ძირითადი ფედერალური აქტი. რომელიც 1 მილიარდ დოლარზე მეტს გამოყოფდა, თავშესაფრების, სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა და მოსამართლეთა სწავლებისა და იმ სხვა დანაშაულების პრევენციისათვის, რომლებიც ქალის მიმართ ძალადობის ნიშნებს შეიცავდა.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო-ანალიტიკური დეპარტამენტი გვაწვდის ქალთა მიმართ ძალადობის შესახებ სტატისტიკის რაოდენობრივ მაჩვენებელს. წარმოგიდგენთ ოფიციალურ ანგარიშს 2024-2025 წლის განმავლობაში:

2024 წლის განმავლობაში სულ დაფიქსირდა- 1091 ძალადობის შემთხვევა საქართველოს მასშტაბით. მათგან, ფიზიკური ძალადობა-175; ფსიქოლოგიური ძალადობა-836; ეკონომიკური-6; სექსუალური ძალადობა- 45 და იძულება-29. სტატისტიკის ანალიზიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ რომ ძალადობის მაჩვენებელი ძალზედ მაღალია თბილისისა და აჭარაში. იხილეთ სტატისტიკა- <https://info.police.ge/uploads/679cc3e37c5d0.pdf>.

ქალთა მიმართ ძალადობა (შემაკავებელი ორდერები) საანგარიშო პერიოდი: 2024-01-01 – 2024-12-31 წ. სულ გამოცემული იყო 893 შემაკავებელი ორდერი, რომელთაგან უმეტესობა ეკუთვნოდა მამაკაცებს, მხოლოდ 39 ორდერი კი – მდედრობითი სქესის წარმომადგენელს. სტატისტიკის ანალიზის მიხედვით შეგვიძლია განვსაზღვროთ ძალადობის მაჩვენებელი მსხვერპლ ქალთა ასაკის მიხედვით: აქედან 13 წლამდე-4; 14-17 წლამდე-46; 18-24 წლამდე-132; 25-44 წლამდე-499; 45-60 წლამდე- 110; 61 წელზე მეტი-21.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო-ანალიტიკური დეპარტამენტის თანახმად, 2025-01-01 – 2025-03-31წლის განმავლობაში სულ დაფიქსირდა – 217 ძალადობის შემთხვევა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. მათგან, ფიზიკური ძალადობა-36; ფსიქოლოგიური ძალადობა- 171; ეკონომიკური ძალადობა-1; სექსუალური-6 და იძულება-3. მოცემული მცირე დროის განმავლობაში სტატისტიკის ანალიზიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ რომ ძალადობის მაჩვენებელი ძალზედ მაღალია თბილისისა და აჭარაში.¹

1 იხ.: <https://info.police.ge/uploads/679cc3cf64420.pdf>.

ქალთა მიმართ ძალადობა (შემაკავებელი ორდერები) საანგარიშო პერიოდი: 2025-01-01 – 2025-03-31წ. სულ გამოცემული იყო 188 შემაკავებელი ორდერი, აქედან 8 ეკუთვნოდა მდედრობითი სქესის წარმომადგენელს, დარჩენილი 180- მამრობით სქესს. სტატისტიკის ანალიზის მიხედვით, შეგვიძლია განვსაზღვროთ ძალადობის მაჩვენებელი მსხვერპლ ქალთა ასაკის მიხედვით: აქედან 13 წლამდე-2; 14-17 წლამდე- 9; 18-24 წლამდე- 39; 25-44 წლამდე-111; 45-60 წლამდე- 19; 61წელზე მეტი -6. იხილეთ ლინკი- <https://info.police.ge/uploads/68138541bd233.pdf>.

აფხაზეთის ომი (1992–1993 წწ.) იყო ერთ-ერთი ყველაზე ტრაგიკული კონფლიქტი საქართველოს უახლეს ისტორიაში. ომმა გამოიწვია ათასობით ადამიანის დაღუპვა, ასიათასობით დევნილი და ეთნიკური წმენდა. ომის კონტექსტში განსაკუთრებულად მწვავედ გამოვლინდა ძალადობის სქესობრივი და ასაკობრივი ასპექტები -განსაკუთრებით ქალთა და ბავშვთა მიმართ.

აფხაზეთის ომის დროს ჩვენ მიერ მოპოვებული ცნობების ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ქალების მიმართ სისტემატურად გამოიყენებოდა სექსუალური ძალადობა, უსაზღვრო სისასტიკის და მრავალი სხვა ღირსების შემლახავი ფორმა.

სექსუალური ძალადობა სისტემატურად გამოიყენება, როგორც ომის ტაქტიკა საზოგადოების დამცირების, დაშინებისა და კონტროლისთვის. მაგალითად, Human Rights Watch-ის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ დააფიქსირა ქალებისა და გოგონების მიმართ გავრცელებული სისტემატური სექსუალური ძალადობა კონფლიქტურ ზონებში, სადაც გაუპატიურება გამოიყენებოდა როგორც იარაღი თემის ტერორიზაციისა და დესტაბილიზაციისთვის (Human Rights Watch, 2010). სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის წესდების მიხედვით, გაუპატიურება, სექსუალური მონობა, იძულებით პროსტიტუცია, იძულებითი ორსულობა, იძულებით სტერილიზაცია ან მსგავსი სიმძიმის სექსუალური ძალადობის ნებისმიერი სხვა ფორმა განისაზღვრება, როგორც კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული და ომის დანაშაული. აღსანიშნავია, რომ ეს დანაშაულები „არ ექვემდებარება ხანდაზმულობის ვადას“ (საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლო, 1998).

ამჟამად აფხაზეთში არ ფუნქციონირებს სრულფასოვანი ქალთა თავშესაფარი, რომელიც მსხვერპლებს უსაფრთხო საცხოვრებელით უზრუნველყოფს. მიუხედავად ამისა, არსებობს რამდენიმე ორგანიზაცია, რომლებიც ფსიქოლოგიურ და იურიდიულ დახმარებას სთავაზობენ ძალადობის მსხვერპლ ქალებს. Association of Women of Abkhazia (AWA) სოხუმში მართავს კრიზისულ ცენტრს, რომელიც იურიდიულ და ფსიქოლოგიურ დახმარებას სთავაზობს ქალებსა და ბავშვებს, რომლებიც ოჯახური ძალადობის მსხვერპლნი არიან. თუმცა, ეს ცენტრი არ უზრუნველყოფს საცხოვრებელ ადგილს და მისი ფუნქციონირება დამოკიდებულია საგრანტო დაფინანსებაზე. კიარაზის ფონდი (Kiaraz) სოციალური დახმარების ორგანიზაციაა, რომელიც ეხმარება მრავალშვილიან ოჯახებს და, საჭიროების შემთხვევაში, ცდილობს მოძალადეების რეაბილიტაციას. თუმცა, არც ამ ორგანიზაციას აქვს თავშესაფარი. სოციალური დახმარების სამსახური, რომელიც UNICEF-ის მხარდაჭერით ფუნქციონირებს, არის ერთადერთი ორგანიზაცია, რომელიც აფხაზეთში ოჯახური ძალადობის სტატისტიკას აწარმოებს. თუმცა, მათაც არ აქვთ თავშესაფარი და მათი დახმარება ძირითადად პრევენციულ საუბრებსა და მოძალადეებთან მუშაობას მოიცავს. დამატებითი რესურსები აფხაზეთის მახლობლად: თუ აფხაზეთში მცხოვრები ქალებისთვის თავშესაფარი აუცილებელია, შესაძლებელია განიხილოს მეზობელ რეგიონებში არსებული თავშესაფრები. „Association Merkuri“ ზუგდიდში მდებარეობს და 2018 წლიდან ფუნქციონირებს. ეს არის ერთადერთი თავშესაფარი სამეგრელოში, რომელიც ძალადობის მსხვერპლ ქალებს სთავაზობს საცხოვრებელ ადგილს, ფსიქოლოგიურ და იურიდიულ დახმარებას. თუმცა, აფხაზეთიდან მისვლა გარკვეულ ბიუროკრატიულ და უსაფრთხოების სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ქალთა ფონდი “სოხუმი” ქუთაისში მართავს რეაბილიტაციის ცენტრს, რომელიც უზრუნველყოფს დროებით საცხოვრებელ ადგილს ქალებისთვის, რომლებიც ჯერ არ არიან ოფიციალურად აღიარებ-

ული ძალადობის მსხვერპლებად. ცენტრი სთავაზობს 10-15 დღიან თავშესაფარს, სადაც ქალები და მათი შვილები უსაფრთხო გარემოში იმყოფებიან.

გაუპატიურება, როგორც ომის სტრატეგია, შეიძლება გამოყენებულ იქნას მტრის სამხედრო სულისკვეთების გასანადგურებლად, მებრძოლის მამაკაცურობის წარმოსაჩენად და განიხილება, როგორც ჯილდო ახალი ტერიტორიების ხელში ჩაგდებისა და ოკუპაციისათვის. ამას გარდა, ირკვევა, რომ კონფლიქტის კონტექსტში ქალებზე ძალადობა მამაკაცების დემორალიზების, საერთო საბრძოლო სულისკვეთების დაქვეითების საშუალებაა.

უკრაინის მოვლენებმა სამხედრო კონფლიქტების დროს სექსუალური ძალადობის პრობლემა კვლავ საზოგადოებრივი ყურადღების ფოკუსში მოაქცია. დაუჯერებელია, მაგრამ ფაქტი, რომ ოკუპანტების ძალადობის მსხვერპლნი ხშირად ბავშვებიც ხდებიან. ჯერ კიდევ 2022 წლის მარტში გაერო-ს ინიციატივით შეიქმნა უკრაინაში კანონდარღვევათა გამოძიების დამოუკიდებელი საერთაშორისო კომისია, რომლის მონაცემებით, სექსუალური დანაშაულის მსხვერპლთა ასაკი 4-დან 80 წლამდე მერყევობს. 2023 წლის იანვრისთვის უკრაინის გენერალური პროკურატურა სექსუალური ძალადობის უკვე 155 საქმეს იძიებდა. და პრამილა პატენმა (გაერო-ს გენერალური მდივნის სპეცწარმომადგენელი კონფლიქტების დროს სექსუალური ძალადობის საკითხებში) ამ ციფრებს მხოლოდ „აისბერგის წვერი“ უწოდა.

საქართველოში ამას იშვიათად თუ ვიხსენებთ, მაგრამ აფხაზეთის ომის დროსაც სექსუალური ძალადობის მსხვერპლი უამრავი ქალი და ბავშვი გახდა. ეს დანაშაულები, საუბედუროდ, დღემდე არავის გამოუძიებია და არც არავინ დასჯილა.

გაუპატიურების კომმარული მიმი ძალიან ბევრმა გამოსცადა მათ შორის, ვინც მაშინ აფხაზეთიდან გაღწევა შეძლო. მედიაში დროდადრო კონკრეტული ფაქტები ქვეყნდებოდა. ცნობილია, მაგალითად, გაგრაში მომხდარი შემზარავი შემთვევა, რომლის დროსაც 19 წლის მ.ა. მამის თვალწინ ცამეტმა მებრძოლმა გაუპატიურა, შემდეგ მამა-შვილი ხეზე მიაბეს და ცოცხლად დაწვეს; ოჩამჩირეს რაიონში 12-16 წლის ასაკის 25 ქართველი გოგონა მთელი სოფლის თანდასწრებით გაუპატიურეს; მსგავსი ფაქტები ამ რაიონის სხვა სოფლებშიც მოხდა.

როდესაც სოხუმის აღების საშიშროება დადგა, ქალებს სიკვდილზე მეტად გაუპატიურების ემინოდათ. ხშირად ამის გამო ტოვებდნენ საცხოვრებელ ადგილს და დევნილები ხდებოდნენ. უამრავი ქალის შემთხვევაში კი ეს მხოლოდ კომმარული მიმი არ ყოფილა და სულიერი ტრავმისგან დღემდე ვერ განიკურნენ.

ნებისმიერი ძალადობის უკან საკუთარი ძალაუფლების დემონსტრაცია და მსხვერპლის დამცირების სურვილი დგას. სექსუალური ძალადობაც ამ კანონზომიერებაში ეწერება. მასობრივი სექსუალური ძალადობა ფსიქოლოგიური ომის იარაღია, რომლის მიზანს მოწინააღმდეგის დემორალიზება წარმოადგენს. ამ აქტით თავდამსხმელი, მის წარმოსახვაში, „პატივს აყრის“ არა მარტო კონკრეტულ ქალს, არამედ მთელ ქვეყანას.

ისტორიული პარალელი: ჩინგის ყაენს მოწინააღმდეგის ქალებისთვის პატივის აყრა და მათი შვილების დამონება/დახოცვა იდეალური მეომრის უპირველეს მოვალეობად მიაჩნდა. იცოდნენ რა ამის შესახებ, მამაკაცები ჯერ ცოლებს ხოცავდნენ და მერე თავიანთ სიცოცხლეს ისპობდნენ. ხოლო როდესაც პეკინი დაეცა, ქალაქის გალავნიდან ათეულ ათასობით ქალწულმა თავი გადაიჩხა.

სპეციალური კანონმდებლობა სამხედრო გაუპატიურებების წინააღმდეგ დიდი ხანია, არსებობს. ჯერ კიდევ 1988 წელს რუანდაში, კაცობრიობის ისტორიაში პირველად, საერთაშორისო ტრიბუნალმა მასობრივი გაუპატიურება გენოციდის აქტს გაუტოლა, ხოლო 2001 წელს იუგოსლავიაში – კაცობრიობის წინაშე დანაშაულს.

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის მიხედვით, ქალი ტყვეები, ან დაკავებულები უნდა მოთავსდნენ მამაკაცებისგან განცალკევებით, ქალების მეთვალყურეობის ქვეშ. ქალები და-

ცულები უნდა იყვნენ, გაუპატიურების, ძალადობრივი პროსტიტუციის და ყველა სხვა ფორმის შეურაცხყოფისაგან (ქენევის მეოთხე კონვენცია, მუხლი 27, ასევე მუხლები 75 – 76, პროტოკოლი I). საომარი მოქმედებების არეალიდან გარიდებისას პრიორიტეტი ყოველთვის უნდა მიენიჭოთ ორსულებს, ახალნამშობიარე ქალებსა და ჩვილი ბავშვების დედებს (მუხლი 70, პროტოკოლი I).

თუმცა მხოლოდ კანონებით ამ სენს ვერ ვუმჯელით, აუცილებელია პრევენცია, კერძოდ, აღზრდის იმგვარი სისტემის საყოველთაო დანერგვა, რომელიც ნებისმიერი ძალადობის შინაგან მიუღებლობას ჩამოაყალიბებს. ამისთვის კი საერთაშორისო ინსტიტუტებისა და ხელისუფლებების ერთობლივი მოქმედებაა საჭირო.

თანამედროვე საზოგადოებაში ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე სოციალურ პრობლემას ქალთა ძალადობასთან ერთად წარმოადგენს ოჯახში ძალადობა, რომელიც აერთიანებს სხვადასხვა ფორმის ძალადობრივ ქცევას ოჯახის წევრებს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახი, როგორც ინსტიტუტი, ისტორიულად განიხილებოდა სიყვარულის, მხარდაჭერისა და უსაფრთხოების სივრცედ, რეალობაში ის ხშირად ხდება ძალადობის, მმართველობისა და იძულების ადგილი. ოჯახში ძალადობის პრობლემა მჭიდროდ უკავშირდება ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დარღვევას და საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან სისტემურ, მულტიდისციპლინარულ რეაგირებას.

ოჯახში ძალადობა მოიცავს ქმედების ფართო სპექტრს — ერთჯერადი ძალადობრივი აქტიდან დაწყებული, სისტემურ, პერიოდულად განმეორებად ქცევებამდე. ძალადობის ფორმები განსხვავდება მიზნის, მეთოდის და შედეგების მიხედვით, თუმცა ყველა შემთხვევაში ხდება ადამიანის კონსტიტუციური უფლებების დარღვევა.

ოჯახში ძალადობის ოთხი ძირითადი მახასიათებელი:

1. ძალადობა ხორციელდება გარკვეული განზრახვით – მოძალადე შესაძლოა დეკლარირებულიად პოზიტიურ მოტივებზე მიუთითებდეს, თუმცა მისი რეალური მიზანი კონტროლი და მმართველობაა;
2. ძალადობა გულისხმობს ადამიანის პირადი თავისუფლების შეზღუდვას -მსხვერპლი ხშირად კარგავს არჩევანის თავისუფლებას, რაც მის იურიდიულ მდგომარეობასა და თვითშეფასებაზე აისახება;
3. ძალადობას ახასიათებს ძალაუფლების ასიმეტრია – მოძალადე ფლობს მატერიალურ, ფსიქოლოგიურ ან სხვა სახის უპირატესობას;
4. ძალადობის შედეგად ჩნდება ზიანი – ფიზიკური, ფსიქოლოგიური ან ეკონომიკური ხასიათის. განსაკუთრებული სირთულე ზიანის იდენტიფიცირებაში გამოიხატება ფსიქოლოგიური და ემოციური ტრავმის შემთხვევაში.

საქართველოში ოჯახში ძალადობის სამართლებრივი რეგულირების სისტემური განვითარება დაიწყო 2006 წელს, სპეციალური კანონის – „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“ -მით. ამ კანონმა პირველად დააკანონა ოჯახში ძალადობის ცნება, განსაზღვრა ძალადობის ფორმები და შემოიღო შესაბამისი სამართლებრივი მექანიზმები.

ძალადობის ფორმები:

- ფიზიკური ძალადობა – ჯანმრთელობის დაზიანება, ცემა, წამება;
- ფსიქოლოგიური ძალადობა – შანტაჟი, მუქარა, დამცირება;
- ეკონომიკური ძალადობა – მატერიალური რესურსების წართმევა ან შეზღუდვა;
- სექსუალური ძალადობა – სექსობრივი კავშირი იძულებით ან ძალადობით;
- იძულება – მოქმედებაზე/მოქმედებისგან თავშეკავებაზე ფიზიკური ან ფსიქოლოგიური ზეწოლა.

საქართველოს კანონმდებლობაში გათვალისწინებულია ორი ძირითადი სამართლებრივი ინსტრუმენტი, რომლებიც ძალადობის ოპერატიულ აღკვეთასა და მსხვერპლის დაცვას ემსახურება – დამცავი და შემაკავებელი ორდერი.

დამცავი ორდერი – პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გამოცემული აქტი, რომელიც განსაზღვრავს ძალადობის მსხვერპლის დაცვის დროებით ღონისძიებებს იმ შემთხვევაში, როდესაც სისხლისსამართლებრივი დევნა ჯერ არ არის დაწყებული.

შემაკავებელი ორდერი – პოლიციის უფლებამოსილი პირის მიერ შედგენილი დოკუმენტია, რომელიც 24 საათში უნდა დამტკიცდეს სასამართლოს მიერ. მისი მიზანია მოძალადისა და მსხვერპლის შორის დაუყოვნებლივი დისტანცირება და ძალადობის განმეორების პრევენცია.

ოჯახში ძალადობის შემთხვევებში გამოიყენება სისხლისსამართლებრივი, ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი და სპეციალური პრევენციული ზომები. სისხლისსამართლებრივი მექანიზმები აქტიურდება მაშინ, როდესაც ძალადობის ფაქტს თან ახლავს სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნები: მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, გაუპატიურება ან თავისუფლების უკანონო აღკვეთა. ადმინისტრაციული მექანიზმები კი გამოიყენება ნაკლებად მძიმე სამართალდარღვევების დროს.

კანონი ასევე ითვალისწინებს პრევენციულ ღონისძიებებს, რომლებიც მიზნად ისახავს ძალადობის თავიდან აცილებას, საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებასა და უწყებათშორის კოორდინაციას.

დაზარალებულთა რეაბილიტაცია და მხარდაჭერა ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. სახელმწიფომ უზრუნველყო სპეციალური თავშესაფრების შექმნა, სადაც მსხვერპლებს შეუძლიათ დროებითი საცხოვრებელი, ფსიქოლოგიური დახმარება, იურიდიული კონსულტაცია და სამედიცინო მომსახურება მიიღონ.

საქართველოში ქალთა მიმართ ძალადობის მსხვერპლთათვის ხელმისაწვდომია რამდენიმე სახელმწიფო და არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ მოქმედი თავშესაფარი და კრიზისული ცენტრი. ეს დაწესებულებები უზრუნველყოფენ დროებით საცხოვრებელს, ფსიქოლოგიურ, იურიდიულ და სამედიცინო დახმარებას, ასევე რეაბილიტაციისა და სოციალური ინტეგრაციის პროგრამებს. დღეისათვის ქვეყნის მასშტაბით 5 თავშესაფარი და 7 კრიზისული ცენტრია, რომლებიც ძალადობის მსხვერპლ ქალებს და მათ შვილებს სთავაზობენ შემდეგ მომსახურებებს: დროებითი საცხოვრებელი (3 თვემდე, საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია გახანგრძლივება); ფსიქოლოგიური კონსულტაციები; იურიდიული დახმარება; სამედიცინო მომსახურების ორგანიზება; სოციალური რეაბილიტაცია და მხარდაჭერა. 2023 წელს თბილისის თავშესაფარს დაემატა ახალი სივრცე, რომელიც ადაპტირებულია შშმ პირებისთვის და გათვლილია 15 ბენეფიციარზე. ეს პროექტი განხორციელდა UN Women-ისა და გაეროს მოსახლეობის ფონდის (UNFPA) მხარდაჭერით.

არასამთავრობო ორგანიზაციები – არასამთავრობო სექტორიც აქტიურად არის ჩართული ძალადობის მსხვერპლთა დახმარებაში: საქართველოს ანტიდასავლური ქსელი (AVNG) – მათ მიერ მოქმედი თავშესაფარი სთავაზობს ბენეფიციარებს საცხოვრებელს, ფსიქოლოგიურ და იურიდიულ დახმარებას, ასევე თუ თქვენ ან ვინმე თქვენს გარშემო საჭიროებს დახმარებას, შეგიძლიათ დაუკავშირდეთ სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს ან ზემოთ ჩამოთვლილ ორგანიზაციებს. შეგიძლიათ მიმართოთ შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტს, რომელიც კოორდინაციას უწევს ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლას.

თავშესაფარში მსხვერპლის დაცვა ხორციელდება უსაფრთხოების განსაკუთრებული ზომების დაცვით. ფსიქოლოგები ეხმარებიან მათ ემოციური ტრავმის გადალახვაში, ხოლო იურისტები უზრუნველყოფენ სამართლებრივი უფლებების დაცვის პროცესს. სამედიცინო პერსონალი კი უზრუნველყოფს ფიზიკური დაზიანებების მკურნალობას და მონიტორინგს.

არასამთავრობო ორგანიზაციებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ როგორც მსხვერპლთა მხარდაჭერის, ისე ძალადობის პრევენციის პროცესში. ისინი ხშირად ავითარებენ ტრენინგებს, ატარებენ კვლევებს და უწყებათაშორის კოორდინაციაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ. საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორიცაა გაეროს ქალთა ორგანიზაცია, ხელს უწყობს პოლიტიკის განვითარებას, ტექნიკურ მხარდაჭერასა და სტრატეგიული რეკომენდაციების დანერგვას.

ოჯახში ძალადობა სერიოზული სოციალური, სამართლებრივი და ეთიკური პრობლემაა, რომელიც საჭიროებს მტკიცე, მრავალმხრივ რეაგირებას. საქართველოს კანონმდებლობაში განხორციელებული რეფორმები და მექანიზმები ქმნიან სამართლებრივ საფუძველს მსხვერპლთა დაცვისა და მოძალადეთა პასუხისგებაში მიცემისთვის, თუმცა პრაქტიკაში კვლავ მრავალი გამოწვევა რჩება. აუცილებელია საზოგადოების სტიგმების დაძლევა, პრევენციული პოლიტიკის გაღრმავება და რესურსების ზრდა, რათა ყოველმა დაზარალებულმა პირმა მიიღოს დროული და ეფექტური დახმარება.

ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ ბრძოლა უნდა იყოს საზოგადოების, სახელმწიფოსა და თითოეული მოქალაქის საერთო პასუხისმგებლობა.

ჩვენი აზრით, ყველაზე აუცილებელი ღონისძიება, რაც რეალურად შეამცირებდა ოჯახში ძალადობასა და ქალთა მიმართ ძალადობის მაჩვენებელს, არის განათლება -სისტემური, ყოვლისმომცველი განათლება სკოლიდანვე. ბავშვებმა ჯერ კიდევ ადრეული ასაკიდან უნდა იცოდნენ რა არის თანასწორობა, რას ნიშნავს პატივისცემა სხვისი საზღვრების მიმართ და როგორ ამოიცნონ ძალადობის ნიშნები -როგორც მსხვერპლის, ისე პოტენციური მოძალადის როლში. პრევენციის გზებს ვხედავთ მრავალმხრივ მიდგომაში: უნდა მოხდეს სამართლებრივი რეაგირების გაძლიერება – მოძალადეთა დროული დასჯა და მსხვერპლის ეფექტიანი დაცვა, ეს ყველაფერი კი უნდა იყოს არა მხოლოდ ფორმალური, არამედ – პრაქტიკულიც.

მომსახურებების ხელმისაწვდომობა – ფსიქოლოგიური და სამართლებრივი დახმარება ყველა ქალისთვის, განსაკუთრებით სოფლებში და რეგიონებში. **საზოგადოებრივი კამპანიები** – სირცხვილის გადასაფარად, სტიგმის დასაწგრევად და სოლიდარობის გასაზრდელად. პრევენცია ვერ იმუშავებს ერთჯერადად, ის უნდა იყოს კულტურული, სამართლებრივი და საგანმანათლებლო ცვლილებების ერთობლიობა.

დავამატებთ კიდევ რამდენიმე მნიშვნელოვან ასპექტს, რაც, ჩვენი აზრით, ძალადობის შემცირებისკენ გადადგმული გადამწყვეტი ნაბიჯები იქნებოდა:

1. მამაკაცების ჩართვა ძალადობის პრევენციაში – ქალთა მიმართ ძალადობა მხოლოდ “ქალთა საკითხი” არ არის. აუცილებელია, რომ კაცები აქტიურად ჩაერთონ ამ თემაზე განათლებასა და ცნობიერების ამაღლებაში.

2. მოძალადის რეაბილიტაციის პროგრამები – მხოლოდ დასჯა ხშირად ვერ ცვლის ქცევას. საჭიროა სპეციალური ფსიქოლოგიური და სოციალურ-განმანათლებელი პროგრამები, რომლებიც მოძალადეებისთვის ხელმისაწვდომი და სავალდებულო იქნება.

3. ქალების ეკონომიკური გაძლიერება – ძალადობის მსხვერპლთ ხშირად არ აქვთ რესურსი, რომ მოძალადეს გაექცნენ. ეკონომიკური დამოუკიდებლობა ერთ-ერთი ყველაზე ძლიერი ბერკეტია ქალის ძალაუფლებისთვის. ჩვენი აზრით, ძალადობის შემცირება მოითხოვს ღრმა სტრუქტურულ ცვლილებებს, განათლებიდან -ეკონომიკამდე, სამართლებრივი სისტემიდან-კულტურულ ნორმებამდე.

ეს არ არის ცალმხრივი ბრძოლა ეს არის მთელი საზოგადოების პასუხისმგებლობა.

ნაშრომის ანალიზმა ცხადყო, რომ ოჯახში და ქალთა მიმართ ძალადობა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური პრობლემა – ის წარმოადგენს სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვან სამართლებრივ და სოციალური პოლიტიკის გამოწვევას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი ჩარჩო მოიცავს ძალადობის აღკვეთის, მსხვერპლის დაცვისა და რეაგირების

მექანიზმებს, პრაქტიკაში ეს მექანიზმები ხშირად არ ფუნქციონირებს ეფექტიანად. მიზეზებად სახელდება ინსტიტუციური კოორდინაციის სისუსტე, რესურსების დეფიციტი და საზოგადოების მიერ ძალადობის პრობლემის არასათანადო აღქმა.

საომარი კონტექსტების (აფხაზეთის ომი, უკრაინა) ანალიზი აჩვენებს, რომ სექსუალური ძალადობა ხშირად მიზანმიმართული და სისტემურია და გამოიყენება როგორც ომის იარაღი. აღნიშნული დანაშაულები, მიუხედავად საერთაშორისო სამართლებრივი შეფასებებისა, საქართველოში ძირითადად დაუსჯელი რჩება, რაც არღვევს მსხვერპლთა უფლებებს და ამცირებს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობის ხარისხს.

კანონმდებლობის ეფექტური რეალიზაციისთვის საჭირო ხდება სისტემური პრევენცია, რაც გულისხმობს განათლებას, ინსტიტუციური უნარების გაძლიერებას და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას. ძალადობის ნებისმიერი ფორმის მიმართ მკაფიო რეაგირება და უფლებადარღვევებზე სისტემური პასუხის გაცემა სახელმწიფოს ვალდებულებაა როგორც შიდა, ისე საერთაშორისო სამართლებრივი სტანდარტების შესაბამისად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“, 2006 წ.
2. საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლო, რომის სტატუტი, 1998 წ.
3. Human Rights Watch. (2010). *Sexual Violence and Conflict Zones*.
4. ჟენევის კონვენცია IV (1949) და დამატებითი პროტოკოლები (1977).
5. გაეროს ქალთა ორგანიზაცია (UN Women). *Ending Violence Against Women*.
6. საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი-<https://matsne.gov.ge/document/view/16492?publication=100>
7. <https://matsne.gov.ge/document/view/28216?publication=582>
8. <https://liberty.ge/news/31>
9. <https://police.ge/files/IRD/A5%20DV%20book.pdf>
10. <https://openscience.ge/server/api/core/bitstreams/076903d3-7ee7-4229-b6a1-5b9d37c909af/content>
11. <http://geocommission.gov.ge/wp-content/uploads/2019/03/2.-%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%97%E1%83%90-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AB%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%90-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%A8%E1%83%98-.pdf>
12. <https://www.legalaid.ge/ka/services/181/%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%97%E1%83%90-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%AB%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90>
13. <https://accentnews.ge/ka/article/93916-seksualuri-zaladoba-da-saomari-konpliktebi>
14. კონვენცია ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ; <https://matsne.gov.ge/document/view/5691899?publica>
15. <https://info.police.ge/uploads/679cc3e37c5d0.pdf>
16. <https://info.police.ge/uploads/679cc3cf64420.pdf>
17. <https://info.police.ge/uploads/68138541bd233.pdf>
18. <https://www.unhcr.org/publications/association-women-abkhazia>
19. <https://georgia.unwomen.org/ka>